

1-дәріс: Кітап нарығы: құрылымы, негізгі қатысушылары, жұмыс принциптері

Тақырыпқа кіріспе:

Кітап нарығы-бұл кітап шығарудан бастап оларды тарату мен сатуға дейінгі әртүрлі процестерді қамтитын күрделі жүйе. Нарық қатысушыларының өзара іс-қимылын, оның жұмысының негізінде қандай принциптер жатқанын және жаһандық үрдістер мен жергілікті ерекшеліктер оның дамуына, оның ішінде Қазақстанда қалай әсер ететінін түсіну маңызды.

1. Кітап нарығы туралы түсінік

Кітап нарығы – бұл кітаптарды құруға, басып шығаруға, таратуға және тұтынуға байланысты барлық экономикалық және әлеуметтік қатынастардың жиынтығы. Ол баспагерлер, авторлар, баспаханалар, дистрибьюторлар, бөлшек саудагерлер және соңғы тұтынушылар арасындағы көптеген процестер мен өзара әрекеттесулерді қамтиды.

Кітап нарығының негізгі сипаттамалары:

- Кітаптар шығару көлемі (баспа және цифрлық).
- Әр түрлі жанрлар мен форматтарға сұраныс пен ұсыныстың динамикасы.
- Қоғамның мәдени өміріндегі кітап нарығының рөлі.

№ 1.1 кітап нарығының маңызды функциялары:

- Білім мен мәдениетке қол жеткізуді қамтамасыз ету.
- Мәдени алмасуға жәрдемдесу.
- Авторлар мен баспагерлерді қолдау.

№ 1.2 кітап өнімдерінің түрлері:

- Көркем әдебиет.
- Ғылыми және оқу басылымдары.
- Электронды кітаптар.
- Аудиокітаптар.

2. Кітап нарығының негізгі қатысушылары

№ 2.1 Баспагерлер:

Баспалар – кітап жасау процесін ұйымдастыратын және қаржыландыратын кітап нарығындағы негізгі ойыншылар. Олар мәтіндерді басып шығаруға дайындаумен, формат пен дизайнды таңдаумен, маркетингтік стратегиямен және өнімді таратумен айналысады.

- Баспалардың түрлері: жаппай, ғылыми, оқу және мамандандырылған.
- Баспалардың кітап өнімдерінің сапасы мен қолжетімділігіне әсері.

№ 2.2 баспаханалар:

Баспаханалар – кітаптарды басып шығаруды қамтамасыз ететін техникалық қатысушылар. Соңғы жылдары баспаханалар экологиялық талаптар және цифрлық басып шығаруға көшу сияқты жаңа қиындықтарға тап болды.

- Заманауи басып шығару технологиялары: офсеттік және сандық басып шығару.
- Шығындарды азайту және баспа өнімдерінің сапасын жақсарту тенденциялары.

№ 2.3 кітап таратушылар:

Кітап таратушылар – дистрибьюторларды, көтерме және бөлшек сауда нүктелерін, интернет-дүкендерді қоса алғанда, баспадан соңғы тұтынушыға кітап жеткізумен айналысатын компаниялар.

- Интернет-дүкендердің кітап нарығының құрылымын өзгертудегі рөлі.
- Кітап сатуға арналған электрондық платформаларды дамыту.

3. Әлемдік және қазақстандық кітап өндірісіндегі үрдістер мен өзгерістер

3.1 жаһандық тенденциялар:

- Электронды кітаптар мен аудиокітаптардың танымалдылығының артуы.
- Баспаханалар мен маркетингте цифрлық технологияларға көшу.
- Пандемияның кітап индустриясына әсері: сатып алу әдеттерінің өзгеруі, онлайн сатылымдардың өсуі.

№ 3.2 қазақстандық кітап нарығы:

- Қазақстандық кітап өндірісінің ерекшеліктері және оның импортқа тәуелділігі.
- Ұлттық баспаларды дамыту және қазақ тілді әдебиетті дәріптеу.
- Мемлекеттік саясаттың кітап нарығына әсері (субсидиялар, баспаларды қолдау, сауаттылықты арттыру бағдарламалары).

Семинарда талқылауға арналған сұрақтар:

1. Қазіргі қоғамдағы кітап нарығының негізгі функциялары қандай?
2. Баспагерлер кітаптарды құруда және таратуда қандай рөл атқарады?
3. Технологиялық өзгерістер типографиялық бизнеске қалай әсер етеді?
4. Неліктен интернет-дүкендер мен электронды платформалар кітап индустриясында маңызды бола бастады?
5. Жаһандық үрдістер Қазақстандағы кітап нарығының құрылымына қалай әсер етеді?
6. Қазақстандық баспалардың дамуына қандай факторлар әсер етеді?
7. Электрондық кітаптар мен аудиокітаптардың ерекшеліктері қандай және олар кітап нарығын қалай өзгертеді?

Әдебиет:

1. Тлеубердиев С. Б. (2017). Қазақстанның кітап нарығы: проблемалары мен даму перспективалары. Алматы: Қазақ университеті. ISBN: 978-601-04-1671-4
2. Әбдіразақов М. Ж. (2019). Кітап мәдениеті және білім беру жүйесі: мәселелері мен шешімдері. Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ. ISBN: 978-601-7748-14-9
3. Кенжебаев А. С. (2020). Қазақстандағы кітап баспасы: тарихы мен қазіргі жағдайы. Алматы: Тараз. ISBN: 978-601-04-1456-7
4. Рыжков, Д. В. (2020). Цифровизация книжного рынка: новые вызовы и возможности. Москва: Издательство МГУ. ISBN: 978-5-211-06721-1
5. Зайцева, Т. В. (2016). Издательский бизнес: теория и практика. Москва: Издательство Юрайт. ISBN: 978-5-9916-1397-6
6. Малинина, Т. И. (2019). Современные тенденции на книжном рынке. Вестник Российской Академии наук, 89(3), 245-250.
DOI: 10.7868/S0044134319030085

Қосымша (Интернетте қол жетімді):

1. Бояркина, с. "кітап нарығы және оның даму тенденциялары" // ГУАП Онлайн кітапханасы. Қол жетімді: <https://elibrary.ru>
2. Егоров, В.В. "Баспа дело: теория және практика". Мәскеу: Флинта, 2018. [Сайттағы Электрондық ресурс Litres.ru](<https://www.litres.ru>)
3. Гессен, А. "заманауи баспалар: нарық және стратегиялар". // ELIBRARY онлайн кітапханасы. Қол жетімді: <https://elibrary.ru>
4. International Publishers Association (IPA) – "Global Publishing Report". [Ресми сайтта қол жетімді] (<https://www.international-publishers-association.org>)
5. Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасы – "Қазақстандағы кітап ісінің дамуы туралы есеп". [Кітапхана сайтында онлайн режимінде қол жетімді] (<https://www.nlrk.kz>)